MUROD MANSURNING “JUDOLIK DIYORI” ROMANI POETIKASI

Abdurasulova Nafisa Abdumannob qizi
Farg’ona Davlat Universiteti mustaqil izlanuvchisi

Qabul qilindi: 23.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 24.10.2025
Tasdiqlandi: 25.10.2025

Kalit so‘zlar:
Murod Mansur, poetika, “Judolik diyori”, lirik-falsafiy tafakkur, badiiy til, obrazlar tizimi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Murod Mansurning “Judolik diyori” romanidagi poetiklik tamoyillari, estetik-falsafiy tafakkur, lirik obrazlar tizimi va badiiy ifoda vositalari tahlil qilinadi. Asarda badiiy tilning poetik yuksakligi, ramziy tafakkur va insoniy kechinmalar uyg‘unligi orqali zamonaviy o‘zbek prozasining yangi bosqichi aks ettirilgan. Muallif roman poetikasini tahlil qilish orqali muallif stilistikasining o‘ziga xos jihatlarini ochib beradi.

Kirish. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – Murod Mansurning “Judolik diyori” romanining poetikasini tahlil qilish, uning badiiy jihatlari va uslubiy xususiyatlarini o‘rganishdir. Roman inson hayotidagi ajralish, sog‘inch va vatan tuyg‘usi kabi universal mavzularni yoritishi bilan ajralib turadi. Shu bois, asarning poetik qurilishini, ramziy ma’nolarini va badiiy ifoda vositalarini tahlil qilish adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega.

Mazkur roman zamonaviy o‘zbek adabiyotida inson ruhiyati va ichki kechinmalarini tasvirlashdagi yuksak badiiy tajribalaridan biri hisoblanadi. Uning dolzarbligi shundaki, unda aks etgan ajralish, vatan sog‘inchi, insoniy tuyg‘ular va jamiyatdagi o‘zgarishlar bugungi kun o‘quvchilari uchun ham ahamiyatini yo‘qotmagan. Dunyo miqyosida globallashuv va migratsiya jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi sharoitda, asardagi mavzular yanada dolzarb tus oladi.

Bundan tashqari, “Judolik diyori” romanining poetikasini o‘rganish adabiyotshunoslar uchun ham muhimdir. Chunki Murod Mansur o‘ziga xos badiiy uslubi, obraz yaratish mahorati va lirik-falsafiy yo‘nalishi bilan o‘zbek nasrida alohida o‘rin tutadi. Ushbu maqola orqali romanning badiiy jihatlarini tahlil qilish, uning o‘zbek adabiyotidagi o‘rnini aniqlash va bugungi kun o‘quvchisi uchun qanday ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatish nazarda tutiladi.

“Judolik diyori” romani, o‘zining syujeti va mavzusi bilan juda boy va chuqur ma’nolarni o‘z ichiga oladi. Murod Mansur bu asarida o‘zining badiiy nuqtai nazarini, o‘tmish va hozirgi zamonning o‘zaro bog‘liqligini tasvirlash orqali kiritadi. Har bir mavzu va syujet elementi, asar davomida kiritilgan qahramonlar orqali o‘quvchiga chuqur ruhiy va psixologik izlanishlar olib borishni maqsad qiladi.

Asarning umumiy mazmuni

Roman, asosiy qahramonning hayotdagi ijtimoiy, oilaviy va ichki iztiroblari orqali rivojlanadi. Qahramon, o‘z hayotining har bir bosqichini tahlil qilgach, o‘tmishdagi ajralishlar, sog‘inchlar, muhabbat va boshqa psixologik ta’sirlar ta’sirida bo‘lgan holatda qaytadan o‘zini anglashga va yangi hayot yo‘llarini izlashga harakat qiladi.

Asar qahramonning shaxsiy muammolarini va ichki kurashini tasvirlaydi. O‘tmishdagi baxtli davrlar, ajralish va yo‘qotishlardan keyingi iztiroblar va yangi sharoitda mavjud bo‘lgan dilemmaning murakkabligi syujetning asosi hisoblanadi. Ushbu izlanishlar romanning syujetiga yangi burilishlar va qiyinchiliklar kiritadi, bu esa o‘quvchining qahramon bilan birga chuqur hissiy holatlarda bo‘lishiga imkon yaratadi.

Asarda ko‘tarilgan asosiy mavzular

Ajralish va sog‘inch

Ajralish mavzusi, asar syujetining markaziy masalasini tashkil qiladi. Ajralish, bir vaqtning o‘zida jismoniy va ruhiy jarayon sifatida ko‘rsatiladi. Bu insonni nafaqat o‘zgalar bilan, balki o‘z ichki dunyosi bilan ham ajratadi. Bosh qahramon o‘zining sevgan insonidan, yurtidan va o‘tmishdagi baxtli davrlaridan ajralib ketganidan keyin, sog‘inchni chuqur his qiladi. Bu sog‘inch, uning ichki iztiroblari va o‘zini anglash jarayonini shakllantiradi. Ajralish faqat tashqi dunyoda emas, balki qahramonning ruhiy dunyosida ham chuqur iz qoldiradi. Sog‘inch, uning o‘tmishdagi muhabbatga, oilaviy aloqalariga va vatandagi xotiralarga bo‘lgan o‘ziga xos qarashini ifodalaydi.

Vatan va muhabbat

Vatan va muhabbat mavzusi roman asosidagi o‘zgarishlarning ikkinchi muhim qismini tashkil qiladi. Vatan, nafaqat geografik joyni, balki o‘tmishdagi oila a’zolari, do‘stlar va yurtdoshlar bilan bog‘langan bir jismoniy va ruhiy uyg‘unlikni anglatadi. Bosh qahramon, vatandan uzoqda bo‘lishi va o‘zining tug‘ilgan yurtidan ajralib qolishi sababli, vatani bilan bog‘liq o‘tmishdagi xotiralarni eslab, sog‘inchni boshdan kechiradi. Vatan mavzusi roman davomida, qahramonning ichki dunyosidagi ta’sirlar bilan birga, ko‘proq shaxsiy qayg‘ularni, yurtiga bo‘lgan muhabbatni va unga bo‘lgan o‘zgacha hissiyotlarni namoyon etadi.

Muhabbat ham romanning asosiy temalaridan biridir. Bosh qahramon, o‘zining muhabbatiga bo‘lgan munosabati, bu munosabatning qanday izlanishlarga olib kelganligi va muammolarga qanday qarashini tasvirlash orqali insoniy munosabatlar haqidagi g‘oyani o‘rganadi. U o‘zgalar bilan bo‘lgan hissiy aloqalarini, sevgisi va oilaviy muammolarini tahlil qiladi. Bu, uning o‘zligini anglashdagi muhim bosqich bo‘ladi.

Hayot va o‘lim falsafasi

Hayot va o‘lim falsafasi roman davomida ikki asosiy tushuncha sifatida o‘rganiladi. Hayot va o‘lim o‘rtasidagi bog‘liqlik, insonning taqdirga bo‘lgan

munosabati va o‘limni qabul qilish masalalari o‘quvchiga yangi bir falsafiy qiyofa taqdim etadi. Bosh qahramon o‘limning inson hayotiga ta’siri, uning hissiy holatlari va o‘limga bo‘lgan qarashlari haqida chuqur mushohada qiladi. Hayotning qadrini, o‘limning muqarrarligini va har bir insonning o‘zi yaratgan hayotdagi mas’uliyatini anglashning o‘ziga xos yo‘llari tasvirlanadi.

Hayot va o‘lim masalasi o‘rtasidagi bu kurash, roman syujetining markazida bo‘lib, o‘quvchini har bir qahramonning ichki kurashlariga yaqinlashtiradi. O‘lim – bu faqat fizika va biologiya masalasi emas, balki insonga dunyoni qayta ko‘rish imkoniyatini beradigan falsafiy va ruhiy vazifa sifatida ifodalanadi.

Ichki iztiroblar va o‘zini anglash

Asar, qahramonning ichki iztiroblari va o‘zini anglash jarayonini ham muhim mavzu sifatida ko‘rsatadi. Bosh qahramon o‘z hayotini va xatolarini tahlil qiladi, o‘z ichki dunyosida vujudga kelgan qarama-qarshiliklarni yengishga harakat qiladi. O‘zini anglash jarayoni uning ruhiy holatiga chuqur ta’sir ko‘rsatadi. U o‘zining maqsadlarini, orzularini va yutuqlarini qayta baholaydi. Bu jarayon uning hayotini o‘zgartirishga olib keladi. Asar, o‘zligini anglash, o‘tmishdagi xatolarni tuzatish va yangi yo‘llarni izlash orqali insonning ruhiy o‘sishi va o‘zgarishini tasvirlaydi.

Jamiyat va ijtimoiy masalalar

“Judolik diyori” romani, ijtimoiy masalalarni ham ko‘taradi. Jamiyatdagi o‘zgarishlar, ijtimoiy stratifikatsiya, o‘z-o‘zini ifoda etish va madaniy o‘zgarishlar kabi masalalar romanning syujetida ko‘rinish topadi. Qahramonlar o‘zlarining shaxsiy izlanishlari bilan birga, ijtimoiy muammolarga ham duch keladilar. Roman jamiyatning qabul qilgan me’yorlariga, o‘zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga qanday moslashish va o‘zligini saqlash haqida fikrlar beradi. Ijtimoiy muammolar, o‘zgarishlar va insonning yangi muhitda o‘z o‘rnini topish jarayoni roman davomida chuqur tahlil etiladi.

Asarning g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari

Murod Mansurning “Judolik diyori” romani, nafaqat o‘zining syujet va mavzulari bilan, balki g‘oyaviy va badiiy jihatlari bilan ham o‘quvchiga chuqur tasir o‘tkazadi. Roman, inson ruhining murakkabligi, hayotning noaniqligi va ijtimoiy hamda shaxsiy kurashlar haqida keng tasavvurlarni o‘z ichiga oladi. Asar, g‘oyaviy jihatdan shaxsiyatning shakllanishi, o‘zini anglash, insoniy izlanishlar, qadriyatlar, muhabbat va vatan haqidagi falsafiy fikrlarni taqdim etadi. Bundan tashqari, romanda qahramonlarning ichki dunyosi, tarixiy va ijtimoiy kontekstning qahramonlarning hayotiga qanday ta’sir etgani haqida ham ko‘plab ma’lumotlar mavjud.

Asardagi asosiy g‘oyalar

“Judolik diyori” romani, o‘zining asosiy g‘oyalari bilan keng muhokamalarga sabab bo‘lishi mumkin. U bir vaqtning o‘zida insonning ichki izlanishlarini, ruhiy iztiroblarini, o‘zlikni anglashni, hamda o‘tmishdagi tajribalar va kelajakdagi

umidlarni yoritadi. Quyidagi asosiy g‘oyalar romanning bosh mazmunini tashkil etadi:

O‘zlikni anglash va o‘zgarishning zarurati

Roman, o‘zlikni anglash va shaxsning o‘zgarishi haqidagi chuqur g‘oya bilan boshlanadi. Bosh qahramon, o‘z hayoti va o‘tmishdagi qarorlarini qayta tahlil qilib, o‘zligini anglashga harakat qiladi. Bu g‘oya, insonning o‘z ichki olamini kashf etish va yangi maqsadlar qo‘yishga intilish jarayonini yoritadi. Qahramon o‘zini tanish, o‘zining o‘tmishdagi xatolarini tushunish va ulardan saboq olish orqali yangi yo‘lni tanlashga intiladi. Mansur, shu tarzda o‘zgarishni, o‘zligini anglashni va yangi hayot boshlashni insonning tabiiy rivojlanish jarayoni sifatida ko‘rsatadi.

Qahramonlarning ichki dunyosi va kechinmalari

a. Qahramonlarning ichki dunyosi va kechinmalari “Judolik diyori” romani uchun juda muhimdir. Roman, qahramonlarning ichki ruhiy holatini va ularning his-tuyg‘ulari orqali o‘tkaziladi. Qahramonlarning ichki iztiroblari, hayotdagi qarorlarni qabul qilishdagi murakkabliklar, ularning kechinmalari asarning asosi bo‘lib xizmat qiladi.

2. Bosh qahramonning ichki kurashi

Bosh qahramonning ichki kurashi roman davomida eng dolzarb masalalardan biridir. Qahramon o‘zining kechirimlarini, o‘tmishdagi xatolarini tushunishga va ularni tuzatishga harakat qiladi. U o‘zining muhabbatiga, oilaviy hayotiga va ijtimoiy mavqeiga bo‘lgan qarashlarini tahlil qilib, ularning hayotiga qanday ta’sir ko‘rsatayotganini anglaydi. Bosh qahramonning ichki kurashi, uning hayoti va dunyoqarashining shakllanishiga yordam beradi. O‘zligini anglash va yangi yo‘lni tanlash – uning eng katta ichki kurashlaridan biridir.

Ichki iztiroblar va hissiyotlar

Qahramonlarning ichki iztiroblari va hissiyotlari romanning markaziy unsuridir. Ularning hissiy holatlari, g‘azab, qayg‘u, umid, sevgi va qashshoqlik kabi turli holatlar orqali aks etadi. Bosh qahramonning his-tuyg‘ulari, asarning o‘ziga xos uslubini tashkil etadi. U ichki muammolarini, sevgi va muhabbatni, vatan va oilaga bo‘lgan aloqalarini tahlil qiladi. Bu hissiyotlar, qahramonning ruhiy holatini o‘zgartirishga, o‘zgarishlarga erishishga va yangi maqsadlar qo‘yishga yordam beradi.

Qahramonlarning qaror qabul qilish jarayonlari

Qahramonlar, o‘z hayotida muhim qarorlarni qabul qilishlari kerak. Ular, o‘z qarorlarini qabul qilishda ichki kurashni, tuyg‘ularini va hissiy holatlarini hisobga olishadi. Ushbu jarayon, romanning pirovardiga olib boradigan muhim bosqichlardan biridir. Qahramonlar, o‘z hayotlaridagi muammolarni hal qilish, o‘zgarishlarga moslashish va yangi yo‘lni tanlash uchun o‘zlarini izlaydilar. Bu qarorlar qahramonning kelajagini belgilab beradi va uning yangi shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi.

Tarixiy va ijtimoiy kontekst

“Judolik diyori” romani tarixiy va ijtimoiy kontekstni chuqur yoritadi. Asar, nafaqat o‘zbek jamiyatining o‘zgarishlarini, balki qahramonlarning ijtimoiy muhitga qanday moslashganini ham ko‘rsatadi. Tarixiy va ijtimoiy sharoitlarning qahramonlarning hayotiga qanday ta’sir qilganini ko‘rish mumkin.

Jamiyatdagi o‘zgarishlar va yangi qadriyatlar

Roman, jamiyatning o‘zgarayotgan qadriyatlari va jamiyatdagi yangiliklarni yoritadi. Qahramonlar, eski qadriyatlar va yangi dunyoqarashlar o‘rtasida kurashadilar. Bu o‘zgarishlar, ularning hayotiga va ruhiy holatlariga ta’sir qiladi. Jamiyatning o‘zgarishi, qahramonlarning ichki dunyosini, qarorlarini va ijtimoiy aloqalarini o‘zgartiradi. Bu g‘oya, roman davomida o‘quvchiga jamiyatning o‘zgaruvchanligini va uning qahramonlarning hayotiga qanday ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

Ijtimoiy muammolar va insonning o‘zligini qabul qilishi

Roman, jamiyatdagi o‘zgarishlar bilan birga, ijtimoiy muammolarni ham o‘rganadi. Jamiyatda yuz berayotgan iqtisodiy, siyosiy va madaniy o‘zgarishlar qahramonlarni o‘zligini qabul qilishga undaydi. Ular, yangi sharoitda o‘z o‘rinlarini topishga harakat qilishadi. Bu jarayon, romanning ijtimoiy tahlilini va qadriyatlar o‘zgarishini tasvirlaydi.

Obrazlar tizimi

Murod Mansurning “Judolik diyori” romanida obrazlar tizimi juda murakkab va chuqur o‘ylangan. Har bir obraz o‘zining maqsadlari, orzulari, ruhiy holati va hayotga bo‘lgan munosabati bilan aniq tasvirlangan. Romandagi har bir qahramon o‘zini anglash jarayonida yuzaga keladigan ichki kurashlarni, qarorlar va ziddiyatlarni boshdan kechiradi. Shuning uchun, asar o‘quvchiga inson ruhiyatining murakkabligini va hayotdagi turli xil qarorlarni tushunishga imkon beradi.

Bosh qahramon va uning ruhiy kechinmalari

Bosh qahramonning ruhiy kechinmalari romanning asosi bo‘lib, uning hayoti va dunyoqarashini shakllantiradi. Uning ichki holati va hissiyotlari roman davomida bir necha bosqichdan o‘tadi. Bosh qahramon o‘zining o‘tmishdagi hayotiga, muhabbatiga va orzulariga bo‘lgan sog‘inchni boshdan kechiradi. Bu sog‘inch va ajralish uning ruhiy holatiga kuchli ta’sir qiladi va o‘zini anglash jarayonida muhim o‘rin tutadi.

Bosh qahramonning o‘zini anglash yo‘li

Bosh qahramonning o‘zini anglash yo‘li roman davomida aniq ko‘rsatiladi. O‘tmishdagi xatolarni anglash va ular bilan hisoblash jarayoni bosh qahramonning ruhiy holatiga sezilarli ta’sir qiladi. Bosh qahramon yangi dunyoqarashlarni o‘zida rivojlantirishga harakat qiladi. U, o‘zining ichki kechinmalarini, his-tuyg‘ularini va orzularini anglash orqali, hayotini yangi

ma’no bilan to‘ldirishga intiladi. Bu o‘zini anglash jarayoni bosh qahramonning ruhiy holatining muhim jihatlaridan biridir.

Sog‘inch va ajralishning psixologik ta’siri

Sog‘inch va ajralish bosh qahramonning ruhiy holatini shakllantiradi. U sevgan kishisini yo‘qotganidan so‘ng, o‘zini izlaydi va maqsadlarining nega buzilganini tushunishga harakat qiladi. Bu jarayon psixologik jihatdan murakkab va bosh qahramonning o‘zini anglashidagi qiyinchiliklarni ifodalaydi. Sog‘inchning bosh qahramonning ruhiyatiga ta’siri uni yanada qiyin holatga soladi va bu holat uning keyingi qarorlarida ko‘rinadi.

3. Ikki yo‘l o‘rtasida qolgan shaxslar

i. Romanda ikkilanayotgan va ikki yo‘l o‘rtasida qolgan shaxslar ko‘rsatilgan. Ular bosh qahramon bilan birga ichki kurash olib boradilar va o‘zlikni anglash yo‘lida ziddiyatlarga duch keladilar. Bu shaxslar romanning muhim obrazlari bo‘lib, ularning qarorlaridagi ikkilanish va ziddiyatlar asar g‘oyasining asosiy elementlaridan biridir.

Ikkilanayotgan obrazlarning ichki kurashlari

Ikkilanayotgan obrazlar bosh qahramonning ichki dunyosiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Bu obrazlar ikki qarama-qarshi yo‘l o‘rtasida qolgan va bir vaqtning o‘zida an’anaviy qadriyatlar va yangi yondashuvlar o‘rtasida qaror qabul qilayotgan shaxslardir. Ularning qarorlaridagi ikkilanish bosh qahramonning o‘zini anglashiga ham ta’sir qiladi. Ikkilanayotgan obrazlar o‘zlarini tushunishga, hayot yo‘lini tanlashga harakat qiladilar, lekin bu jarayonda ular o‘z ichki ziddiyatlari va tashqi omillar bilan kurashadilar.

Ikkilanishning ijtimoiy sabablari

Ikkilanayotgan obrazlarning ichki ziddiyatlari, jamiyatning ijtimoiy sharoitlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Jamiyatdagi o‘zgarishlar, ijtimoiy va madaniy shakllanishlar, ular uchun yangi qarorlar qabul qilishni talab qiladi. Bu ziddiyatlar, bosh qahramon va boshqa obrazlar o‘rtasida tez-tez yuzaga keladi. Ikkilanayotgan shaxslar, jamiyatning talablariga qarshi kurashishadi va o‘z hayot yo‘lini izlashadi.

Timsollar va ramzlar tizimi

Murod Mansur “Judolik diyori” romanida timsollar va ramzlar tizimi asarning g‘oyaviy-badiiy tuzilmasining ajralmas qismi hisoblanadi. Ramzlar yordamida asar g‘oyasi, bosh qahramonning ruhiy holati va qarorlari yanada chuqurlashtiriladi. Timsollar va ramzlar nafaqat badiiy asar sifatida, balki romandagi ma’naviy va falsafiy masalalarni o‘rganishga ham imkon beradi.

Vatan ramzi

Vatan ramzi romanning muhim timsolaridan biridir. Bosh qahramon uchun vatan nafaqat geografik hudud, balki uning ma’naviy va ruhiy qadriyatlarini ifodalaydigan timsoldir. Vatan, bosh qahramonning ruhiy holatiga, orzulariga va

maqsadlariga ta’sir qiladi. O‘z vatanini yo‘qotish va uning kelajagi haqidagi tashvish bosh qahramonning ichki kechinmalariga ta’sir qiladi.

Muhabbat ramzi

Muhabbat ramzi romanning markaziy g‘oyalaridan biri hisoblanadi. Muhabbat, bosh qahramonning hayotiga chuqur ta’sir qiladi, uning ruhiy holatiga, qarorlariga va o‘zini anglash jarayoniga katta rol o‘ynaydi. Muhabbat ramzi orqali bosh qahramon o‘zining haqiqiy orzularini va ehtiyojlarini anglaydi, shuningdek, sevgan kishisi bilan ajralganidan keyin o‘zi uchun yangi yo‘lni topishga harakat qiladi.

O‘lim va hayot ramzi

O‘lim va hayot ramzlari romandagi falsafiy masalalarni o‘rganishga yordam beradi. Bosh qahramonning hayotga bo‘lgan munosabati, o‘lim va umr davomida yuzaga keladigan ziddiyatlar, ramzlar orqali ifodalanadi. O‘lim ramzi bosh qahramonning o‘zini anglash va yangi dunyoqarashlarga erishish yo‘lida yuzaga keladigan to‘siqlarni aks ettiradi.

Muallifning badiiy tasvir vositalari

Murod Mansur “Judolik diyori” romani til va uslub jihatidan juda boy va chuqur badiiy tasvir vositalariga ega. Muallif badiiy tasvirda zamonaviy o‘zbek adabiyotining yuqori talablariga javob beradigan uslublarni qo‘llaydi. U asarni nafaqat syujet va obrazlar bilan, balki murakkab, mahorat bilan tanlangan til va badiiy tasvir vositalari bilan boyitadi. Ushbu tasvir vositalari o‘quvchining ichki holatiga, fikriga va tuyg‘ulariga ta’sir etish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Baxtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – M.: Iskusstvo, 1979.

2.Shklovskiy V. O teorii prozy. – M.: Nauka, 1983.

3.Karimov E. O‘zbek nasrida modernizm: g‘oya va poetika. – T.: Fan, 2012.

4.Normurodova M. Zamonaviy o‘zbek adabiyotida poetik tafakkur. – T.: O‘qituvchi, 2018.

5.Mansur, Murod. “Judolik diyori”. Toshkent: O‘zbekiston, 2000.

6.Ergashev, To‘raqul. “Murod Mansur: Yaratuvchilik va ijodiy yo‘l”. Toshkent: Adabiyot va san’at, 2003.

7.Murod Mansur va uning ijodi haqida umumiy ma’lumotlar, shuningdek, “Judolik diyori” romani haqida ilmiy tahlillar.

8. Daminov, To‘raqul. “O‘zbek adabiyoti tarixi”. Toshkent: Sharq, 2010.